

UNDERJORDISK KVINNOKAMP

8. Ellen Key — sekelskiftets vilda moder...

Det var i det "inbördeskrig" under den kvinnliga emancipationens och feminismens första skede i Sverige som Ellen Key framträdde med en stridskrift som väckte ett uppseende utan motsvarighet i den svenska kvinnoemancipationens historia. Innan jag går in på innehållet i denna skrift vill jag ge några data om Ellen Key fram till det aktuella året: 1896.

Ellen Key föddes 1849 och var ett kvinnoemancipationens barn. Hennes far Emil Key var liberal riksdagsman och stödde de moderata feministernas krav på bl a kvinnans ägarerätt. Ellen Key följde från tidig ål-

der med stort intresse Tidskrift för hemmet, vars redaktör sympatiserade med Emil Keys riksdagsparti. Ellen Key var föräldrarnas älsklingsbarn och den högadliga modern Sophie Posse befriade sin dotter från husligt arbete så att hon i lugn och ro kunde ägna sig åt intellektuell utveckling, främst genom självstudier.

Ellen Key vistades hela sin ungdom på gården Sundsholm där hon föddes. Vissa tider bodde hon med familjen eller ensam med fadern under riksdagsperioderna i Stockholm. Inte förrän på 1880-talet bosatte hon sig permanent i huvudstaden. Då kom

Vår serie om den äldre kvinnorörelsen är nu inne på sin åttonde del. Tidigare har den behandlat Siri Derkert och den kvinnornas fredsrörelse som växte fram mellan världskriget (nr 4/79), Fogelstads kvinnliga medborgarskola (nr 1/80, 3-4/80), Kvinnotidningen Tidevarvet (nr 2/80), Karin Westman Berg (nr 5/80), Klara Johanson (nr 6/80).

I förra numret inledde Hjärdís Levin sin presentation av två kvinnor som haft stor betydelse för ideologi och praktik i kampen för kvinnans rösträtt, Ellen Key och Ann-Margret Holmgren, med en bild av kvinnoemancipationens och feminismens första utveckling i Sverige. Mot bakgrund av den artikeln skriver här Hjärdís Levin om Ellen Key och hennes inflytande på sin tid.

Ellen Key år 1896

hon i kontakt med radikala kretsar och gjorde sina första offentliga framträdanden. Hon undervisade i Anna Withlocks flickskola och gav föreläsningar på Arbetarinstitutet. Under 1890-talet lyckades hon genom sina ställningstaganden i olika frågor kompromettera sig så mycket att hon i början av det nya seklet nödgades fly utomlands. Efter några år kom hon tillbaka till Sverige och bosatte sig på den egendom Strand, vid Vättern, som hon lät bygga för inkomsterna från sina böcker. Hennes böcker och idéer accepterades tidigare utomlands särskilt i Tyskland, än i Sverige. På Strand levde Ellen Key till sin död 1926, som författarinna och serska.

Religiös teoretiker

Ellen Keys idéutveckling härrör sig i huvudsak till två områden, religionens och kvinnofrågornas. Hennes religiösa utveckling har analyserats av Ulf Wittrock och hennes kvinnoideer av Ronny Ambjörnsson.

Under hela 1870-talet brottades Ellen Key med religiösa problem. Hon tog avstånd från den lutherska kyrkodogmatiken och utvecklades via en religiös liberalism mot en religiös tro på livet självt. Vid en "predikan" som hon höll på juldagen 1895 i Fritänkareförbundet i Stockholm räknade hon sig själv till de "icke-kristna" och bekände sig öppet till "livstron" en monistisk religion präglad av enhetlighet mellan kropp och själ, Gud och

värld, individ och släkte. Vid denna tid var hon djupt gripen av panteisten Goethes liv och verk och hon läste den tyske kristendomsfientlige filosofen Nietzsche.

Kärleken mellan kvinna och man

Ända sedan ungdomen hade Ellen Key ägnat sig åt grubblerier över kärleken och förhållandet mellan man och kvinna. Fram till 1880 stod hon på den moderata feminismens ståndpunkt och såg den andliga kärleken överordnad den kroppsliga. Sedan ändrade hon uppfattning och kom i konflikt med Sophie Adlersparre. Ellen Keys medarbete i Tidskrift för hemmet upphörde med anledning av hennes och redaktörens skilda uppfattningar om kärlek och religion.

1880 hade Ellen Key sedan flera år varit involverad i en visserligen platonisk men dock kärlekshistoria med litteraturkritikern Urban von Feilitzen, en gift man, som inte kunde förverkliga Ellen Keys drömmar om ett fullt och helt förhållande. Kärlekshistorien som bröts i början av 1890-talet satte djupa spår i Ellen Keys personlighet, tänkande och författarskap. 1880 hade de två förklarar varandra sin kärlek. Ellen Key var den drivande parten. Hennes sanningspatos fick henne att säga de första orden. Det var också hon, fri som hon var, som krävde mer och mer, medan partnern, bunden av hustru och fyra barn, blev allt ljummare. Det var vid tiden för

Ellen Key. Efter en oljemålning av Einar Nielsen.

kärleksförklaringen som hennes krav på något annat än själarnas sympati började ställas och hon hävdade sinnlighet, erotik och kroppens behov på ett sätt som feministerna fann anstötligt. Hennes religiösa frihet, som var fullbordad vid slutet av 1870-talet tillät henne en större sexualmoralisk frihet. Hennes moral blev individens eget ansvar för sina handlingar. Vid denna tid kom hon i kontakt med en del av de kvinnliga författare som skrev om erotik och kvinnor.

Den "egoistiska" livstron

Vid mitten av 1890-talet, när Ellen Key stod fri både från sitt i viss mån förtryckande kärleksförhållande och från kristendomens hämmande inflytande, kunde hon under inverkan av bl a Goethes och Nietzsches skrifter

predika ett ohöjtt krav på livets fullhet. Ett predikande som fick hennes kritiker att framställa henne som en ungdomens förförare och promiskuitetens förespråkare. Hennes budskap bedömdes som hänsynslös egoism.

Samman med Ellen Keys livstro stod hennes tro på utvecklingsläran. Tron på mänsklighetens utveckling mot kroppslig och själslig fullkomlighet under jordelivet ersatte tron på en salighet efter döden. Oavsett, menade Ellen Key, om det kommer något efter detta liv eller ej, så gör människan rätt i att leva detta liv så fullt som möjligt. Och det krävde en förbättring av levnadsvillkoren för den stora massan av människor. Sunda själar förutsatte sunda kroppar. Samman med livstron hörde en kamp för sociala och andra reformer. Ellen Key kom därmed att orientera sig politiskt mot socialismen och hennes inflytande i arbetarrörelsen och dess kvinno-

rörelse blev med tiden betydande. Hennes anti-feministiska inställning till kvinnans frigörelse passade arbetarrörelsen. Arbetarklassen var i hög grad i behov av de hem, den kärlek och det äktenskap som Ellen Key ville utsträcka till alla människor.

Missbrukad kvinnokraft

I stort går hennes skrift "Missbrukad kvinnokraft" ut på att kvinnan är mannen underlägsen i allt produktivt intellektuellt arbete. Denna uppfattning var motsatt den som framförts av feministernas ideolog John Stuart Mill. Ellen Key ansåg att kvinnorna skulle begränsa sig till vissa yrken, som hon ansåg dem av naturen ha fallenhet för. Kvinnan borde hellre förmedla andras tankar än försöka tänka själv, hellre bli vetenskapsmannens amanuens än själv vetenskapska och hellre ägna sig åt dekorativa uppgifter än åt eget konstnärskap.

Lämpliga yrken var arkitektens, trädgårdsmästarens, barnsköterskans, lärarinnsans och läkarens.

Feministernas påstående att kvinnor hindrats från att utföra det män utförde, genom brist på jämlika chanser, avfärdade hon med att geniala och begåvade män aldrig låtit sig hindras. De hade brutit sin egen väg trots alla svårigheter. Att kvinnor inte gjort det berodde på att de saknade den manliga genialiteten. Kvinnornas genialitet låg i stället på ett annat område: i relationerna till andra individer. Där borde kvinnorna lägga ner sin kraft.

"Stående i förhållande till en annan personlighet eller såsom medkännande i de mångas lidande är det som kvinnans eget individuella väsen blommar."

Hävdade hon till feministernas förtvivlan.

Antifeminist

I skrifterna "Kvinnopsykologi och kvinnlig logik" (1896), Barnets århundrade 1-2 (1900) och Livslinjer 1-3 (1903, 1906) förde Ellen Key ut liknande åsikter. I Livslinjer redogjorde hon också för sin religiösa utveckling.

Ellen Key hade verkat för kvinnans äganderätt och verksamhet i samhället. Det var därför hon väckte sådan förvåning när hon framträdde som anti-feminist vid mitten av 1890-talet. Hon försvarade sig emellertid med att hon redan tio år tidigare framfört samma åsikter. I skriften "Reaktionen i kvinnofrågan" (1886) vilken kom ut vid just den tid jag i nr 1/81 pekat på som ett stopp i kvinnö-emancipationen, framhöll hon att kvinnor och män är olika och att kvinnor borde söka arbetsområden som är lämpade för deras egenart. Ronny Ambjörnsson visar i sin grundliga analys av Ellen Keys idéutveckling fram till 1896, att hon redan under 1870-talet tillägnat sig övertygelsen att män och kvinnor är väsensskilda. Vid mitten av 1890-talet var emellertid hennes sociala patos och tro på livet starkare utvecklade. Hon var också vid den tiden påverkad av "stora" män och hennes udd var riktad mot de "kortklippta" kvinnorna som vågade hävda sig på "männens områden". Hennes utfall mot feminismen var överdrivet. Den var aldrig så enbart inriktad på konkurrens med männen som hon påstod. Men den var vag i sina framställningar och pendlade mellan åsikterna att kvinnor och män är lika till sitt väsen och att de inte är det. Och hon var möjligen rädd för att den första åsikten skulle komma att dominera alltmer. Den tendensen var onekligen på väg att förstärkas inom feminismen.

Kärlek och äktenskap

Ellen Keys idéer om kärlek, äktenskap och moderskap som oerhört viktiga för kvinnans fulla utveckling måste ses i samband med hennes åsikt om kvinnans begåvning för relationer med andra. Kärleken var en viktig faktor också för feminismerna.

vänd!

Ellen Key i 20-årsåldern

Begreppet kärlek är överhuvudtaget en skapelse av borgarklassen ur vilken de tidiga feministerna rekryterades. Mot adeln som gifte sig av ekonomiska- och bördsskäl profilerade sig borgarklassen som moraliskt bättre än sin antagonist i klasskampen. Kärleken skulle utgöra grunden för äktenskapet. Kärleken blev varterfer de ekonomiska förhållandena ändrades och kvinnan i borgarklassen förklarade sin produktiva roll och sitt ekonomiska oberoende det fim som kunde foga ihop äktenskapet och göra det till något mer än ren prostitution.

Feministernas uppfattning om kärleken skilde sig dock från Ellen Keys. Deras kärleksbegrepp var dualistiskt och bestod av en "andlig" sida och en "natursida". Idealet var att den andliga sidan skulle överordnas natursidan. Det var kvinnornas sak att se till att detta skedde. De ansågs aningen av naturen ha en svagare natursida än männen eller de ansågs mera tränade i att behärska den. Det var ett viktigt led i kampen mot dubbelmoralen, att kvinnorna skulle uppfostra männen till sexuell självbehärskning.

Ellen Keys kärleksbegrepp var enhetligt. Under utvecklingens lopp hade mänsklighetens "hemlighetsrika fullkomningslängtan" ... "stegrad

driften till lidelse, lidelsen till kärlek..." Kärleken kom till uttryck i viljan att leva samman i trohet. Det var just denna "hemlighetsrika" längtan efter fullkomlighet genom förening med en annan individ, som gjorde förhållandet sedligt, inte "gudomliga bud eller överjordiska begrepp". Alla förhållanden utan kärlek var osedliga vare sig personerna var vigda eller inte.

Den nya moralen

Ett viktigt drag i den "nya" moral som Ellen Key stöd för var att endast den fulla utlevelsen av både andliga och kroppsliga sidor kunde leda till en stegrad livskänsla, vilket i sin tur enligt nietscheanskt tänkande, var en förutsättning för individen att spränga gränserna för sitt eget jag, att som väsen utvecklas till sin fulla potens. Hur kunde Ellen Key förerna denna hänsynslösa egoism med ansvaret för samhälle och släkte?

Särskilt kvinnorna hade hindrats att utveckla, ansåg Ellen Key, den del av sin personlighet som var deras viktigaste förmåga: att älska. De tvingades in i äktenskap där kärleken inte fanns. I stället för att lyssna till sin sanna natur — den erotiska begåvningen — "missbrukade" de emanciperade kvinnorna sina krafter på

områden där de ändå aldrig kunde göra sig gällande medan det område för vilket de hade en medfödd begåvning — hustruns och moderns — försumrades.

Ellen Key drog upp klara gränser där feminismen varit vag. De hade hävdats dels väsenslikhet med männen dels väsenskillnad; en kvinnans naturliga höghet, vilken de haft svårt att definiera dragen i. Där fanns en rädsla för att knyta denna väsensskillnad till det som biologiskt skiljde kvinnor från män: förmågan att bära, föda och amma barn. Präglade av en idealistisk framstegstro och av kampen för sina egna intressen, såg feministerna kvinnans biologiska funktioner som något animaliskt och som hållit kvinnokönet nere genom hela historien. I rädsla för att åter hamna i ett animaliskt tillstånd avhöll de sig från att betona biologiska skillnader. Moderskapet framhölls, men huvudsakligen dess uppfostrande och lärande aspekter.

Ellen Key drog sig däremot inte för att poängtera kvinnans särart med utgångspunkt från just de biologiska skillnaderna och ansåg att utvecklingen gick mot ett samhälle där kvinnan i egenskap av hustru och moder och som erotisk varelse skulle kunna komma till sin rätt. Ett sådant samhälle hade aldrig tidigare funnits och därför hade könsskillnaderna varit en belastning och inte en välsignelse för kvinnan. Ellen Key hade en vision om ett samhälle — socialismens — där de möjligheter skulle finnas som kunde upphöja hustrun och framför allt modern till sin verkliga dignitet. Då skulle hennes väsen kunna utvecklas i sin fulla potens och fullkomnas.

Kvinnans sanna väsen

Ellen Key knöt ihop kvinnans "personliga anlag" (vilka feministerna framhöll) med hennes "naturliga höghet" (som de också framhöll) och band denna syntes till en biologisk bas. Det som fysiskt skiljde kvinna från man var just det som utgjorde grunden för hennes personliga anlag och skapade hennes naturliga höghet. Mot den biologiska förmågan svarade psykologiska gåvor: att vårda, uppfostra, lära och älska i sina relationer med andra, utgjorde det sanna väsen som alla kvinnor hade potentiellt inom sig. Samhället måste skapa förutsättningarna för detta väsens fulländning för att i sin tur få nytta av det.

Till kvinnans väsen hörde något som Ellen Key kallade den "kvinnliga vildheten", vilken kortfattat innebar att kvinnor inte slaviskt följde samhällets normer och regler utan skapade sina egna mönster att handla efter. De hade sin egen logik och förkastade etablerade "sanningar". De kunde helt framt förklara att de inte "trodde på" att ett och ett är två. Begreppet vildhet utsattes för skarp kritik och i de många protestskrifter som riktades mot "Missbrukad kvinnokraft" var det den punkten som blev hårdast kritiserad. Med tanke på vad som tidigare sagts om den bor-

gerliga feminismens ideologiska bakgrund är det mycket lätt att förstå att "vildhet" var något som inte kunde accepteras. Vildhet hör onkneligen mer ihop med ett animaliskt än ett civiliserat tillstånd. Det var just från hennes vildhet, från "instinkternas och känslösynpunkternas gungande grund" som feministerna ville befria kvinnan.

Att utveckla sina personliga anlag blev således för Ellen Key liktydigt med att utveckla de egenskaper som följde av de biologiska skillnaderna och funktionerna. Hon ville inte beröva kvinnorna friheten att försöka hävda sig på andra områden, men hon varnade samtidigt för den fara för släktet som hon såg i detta. Bl a trodde hon att könen så småningom skulle neutraliseras, att könsskillnaderna skulle upphävas. Därför ville Ellen Key framhäva det som hon såg som specifikt kvinnligt: bl a kvinnans anaktiska sätt att inte vilja underordna sig etablerade sanningar.

Genom sin teori om kvinnans personliga anlag kunde Ellen Key lösa problemet med individens egoistiska självutlevelse och ansvaret för släktet. Genom att utveckla sina personliga anlag, som var egenskaper grundade på de biologiska skillnaderna kunde den individuella kvinnan stegra sin livskänsla och sin personliga lycka samtidigt som hon befrämjade släktets lycka och välgång som hustru och moder. Den hänsynslösa egoismen kunde uppgå i en syntes med ansvaret för släktet och samhället.

Kvinnan väljer barnafader

Kvinnorna borde ges den moraliska rätten och de ekonomiska möjligheterna för att kunna stå för det erotiska valet, vilket hittills varit männens obestridda privilegium. Då skulle den erotiskt mer begåvade kvinnan få möjlighet att välja den rätte barnafadern och ett allt "skönare släkte" skulle på så sätt "framälskas". När det gällde kvinnans ekonomiska oberoende var emellertid Ellen Key oklar. Att kvinnan som ogift skulle försörja sig själv var klart och att hon inte skulle behöva gifta sig av ekonomiska skäl var hennes oberoende en förutsättning för. Att den gifta kvinnan skulle försörjas av sin man verkade inte Ellen Key ha haft något emot. Kvinnans makt att göra det erotiska valet skulle möjliggöra garanterna att hon valde en man som verkligen skötte sina försörjningsplikter. Med kärleken som grund skulle det inte bli några problem med pengar.

Det bästa vore enligt Ellen Key om man och kvinna kunde leva tillsammans. I samlevnaden med det motsatta könet utvecklades individerna bäst. Det var inte så att "kaka söker make" utan i stället motsatsen. Genom att leva med en kvinna kompletterades mannen som människa och väsen och tvärtom. Det bästa hos båda förenas sedan förhoppningsvis i det gemensamma barnet som kronan på kärlekens verk. Bäst för barnet är att det får leva tillsammans med båda

föräldrarna. Endast undantagskvinnor klarar av att leva som ensamma mödrar.

Samhällsmoder

De kvinnor som av en eller annan anledning inte kunde fylla sin bestämmelse genom att bli hustrur och mödrar kunde ägna sig åt lämpliga yrken och bli "samhällsmödrar". Och "samhällshustrur" skulle jag vilja tillägga, för det var precis vad Ellen Key menade fast hon aldrig använde det uttrycket. När hon så starkt framhöll kärleken mellan man och kvinna och anklagades för att bortse från de ogifta kvinnorna och att hon tillmätte deras liv ett mindre värde, sade hon att hon med sina förslag hade velat "komplettera" just dessa. Genom att föreslå dem att bli amanuenser, assistenter och sekreterare åt män erbjöd Ellen Key de ogifta kvinnorna relationer med män i vilka de kunde utvecklas på ett sätt liknande hustrur i äktenskapet. Genom att se alla kvinnor som hustrur och mödrar i princip ville Ellen Key göra hela mänskligheten till ett enda stort äktenskap och samhället till ett enda stort folkhem där alla individer hade sina könsspecifika uppgifter och "kompletterade" varandra.

Samhälleligt inflytande

Med "Missbrukad kvinnokraft" valde Ellen Key sida i 1890-talets intellektuella inbördeskrig. Hon intog ståndpunkten "antingen — eller". Det är omöjligt att fullt ut klara av både förvärvsarbete och moderskap. Ingen kan tjäna två herrar och kvinnans historia är kärlek. Först när kvinnans modersuppgifter var avklarade kunde hon ägna sig åt samhälleligt arbete eller politik.

Ellen Key tog parti för dem som ville ha en könsopolariserad samvaro med männen och klart åtskilda roller i både arbetsliv och äktenskap. Denna ståndpunkt intog hon inte minst med stöd i Spencers utvecklingslära, att könsolikheterna så småningom skulle utplånas om kvinnor och män sysslade med samma arbeten. En sådan utveckling skulle ju onekligen leda till mänsklighetens utdöende i stället för fullkomning.

Utvecklingslärans idé om förvärvade egenskapers arftlighet övergavs så småningom. Ellen Keys idéer blev emellertid en utmärkt ideologisk överbyggnad för den ekonomiska basen. Den könsuppdelade arbetsmarknaden med dess förlängda hemsysslor och med kvinnor som har arbetsuppgifter liknande hustruns och moderns är idag ett fullbordat faktum. Det behövs knappast nämnas att Ellen Key var anhängare av den skyddslagstiftning som förbjöd nattarbete för kvinnor i industrin. Detta förbud ansågs ha bidragit till att könsuppdelade arbetsmarknaden, inte bara genom att kvinnor aktuellt avlägsnades från kvalificerade och välbetalda arbeten utan det fick långt vidare konsekvenser. Av det faktum att de nattarbeten som förbjöds för kvinnor var kvalificerade och välbetalda, drogs slutsatsen att kvinnor inte skulle ha sådana arbeten alls. Så här skriver en, i allt övrigt med Ellen Key instämmande, vän till henne, Anna Lindhagen, motståndare till nattarbetsförbudet:

"Förbudslagarnas anda följdes inom ämbetsverk, kommunalförvaltningar och kontor, där kvinnorna hänvisades endast till det sämst betalda och mekaniska arbetet." När kvinnorna "äntigen" fick rösträtt var "arbetet redan organiserat för att motverka deras utsikter på arbetsmarknaden. Och deras påtagliga duglighet i männens yrken under kriget var kvinnorna till ingen hjälp;

den snarare liksom svetsade männen samman inför tvånget att erkänna kvinnans duglighet även utanför hemmet och inför läran av hennes konkurrens."

Ellen Key kan inte göras ansvarig för den utveckling som kvinnoemancipationen tog. Hon artikulerade något som låg i tiden, men som inte skulle ha kommit fram som det gjorde om det inte passat dem som var intresserade av just en sådan utveckling: både industrins och arbetarnas representanter. Ellen Keys inflytande blev trots motstånd med tiden alltmer betydande. Genom sina böcker och otaliga föredrag nådde hon direkt och indirekt större delen av svenska folket. Onekligen fyllde hennes budskap ett behov. Den gifta kvinnans ställning behövde förbättras. Moderskapet behövde uppvärderas liksom sexualiteten. I 1800-talets pryda anda betraktades dess fysiska funktioner närmast som en oanständighet, vilket gjorde att modråvård var ett så gott som okänt begrepp, den sexuella hygienens likaså. Ellen Keys betoning av kärlek, äktenskap och moderskap betydde säkert mycket för den samordning av yrke och moderskap som feministerna alltmer kom att erkänna möjligheten av. Också de "kortklippta" feministerna erkände med tiden att Ellen Keys idéer fyllde ett behov och att hon haft ett stort inflytande över hela världen.

Säkert spreds Ellen Keys läror mer från mun till mun än genom läsning av hennes böcker, som ansågs dyra och genom sitt "blomsterspråk" svårästa och svårförstådda. Därigenom förvanskades en del av hennes budskap och gavs tolkningar som hon ej själv avsett. Detta kommer jag att utveckla vidare i nästa artikel.

Arbetare och arbeterskor under första världskriget. Från broschyren i männens ställe.

Källor:

- Ambjörnsson, Ronny
— Samhällsmodern. Ellen Keys kvinno-uppfattning till och med 1896. Göteborg 1974.
Boethius, Ulff
— Strindberg och kvinnofrågan till och med Giftas I. Stockholm 1969.
Elgström, Anna Lenah m fl
— En bok om Ellen Key. Sthlm 1919.
Evans, Richard J.
— Kvinnoörelsens historia i Europa, USA, Australien och Nya Zeeland 1840 - 1920. Stockholm 1979.
Gripenberg, Alexandra
— Reformarbetet till förbättrandet av kvinnans ställning. Del III, Helsingfors 1903.
Grundtvig, Elisabeth
— Nutidens sädliga lighedskrav. Ur Kvinden og Samfundet. Köpenhamn 1887 (artikkel).
Holmgren, Ann-Margret
— Minnen och tidsbilder. 1-2 Sthlm 1926.
— Ellen Key, människovännen. Sthlm 1924.
Johnsson, Melker
— En ättillist. Gustaf af Geijerstam 1858 - 1895. Göteborg 1834.
Key, Ellen
— Kärleken och äktenskapet. Stockholm 1914.
Leche-Löfgren, Mia
— Ellen Key. Hennes liv och verk. Stockholm 1930
— Den gamla goda tiden? I Svensk Yrkeskvinna (red. Ellen Liljedahl) Kristianstad 1950.
Sundqvist, Alma
— Brev till Ellen Key, odaterat, troligen skrivet 1919.
Trolle, Alice
— Personliga minnen av Ellen Key. Link. 1927.
Wahlström, Lydia
— Den svenska kvinnoörelsen. Stockholm 1933
— Myrten eller läger. I Svensk Yrkeskvinna (red. Ellen Liljedahl). Kristianstad 1950.
— Glada givare. Sthlm 1929.
Wittrock, Ulff
— Ellen Keys väg från kristendom till livstro. Uppsala 1953.

